

Journal of Universal History Studies

Kayseri Sancağı Merkez Hapishanesi Dâhilinde Bulunan Dîvân-ı Harp Hapishanesi¹

Kayseri Sanjak Central Prison Including Dîvân-ı Harp Prison

Submission Type: Research Article

Received-Accepted: 09.09.2020/28.09.2020

pp. 162-172

Journal of Universal History Studies (JUHIS) • 3/(Prof. Dr. Mustafa Keskin Special Issue) • October • 2020 •

Hüseyin Saraç

Hacı Bektaş Veli University, Assistant Professor, Department of History, Nevşehir, Turkey

Email: huseyinsarac53@hotmail.com

Orcid Number: 0000-0002-7007-1571

Kübra Saykı

Hacı Bektaş Veli University, Professional, Department of History, Nevşehir, Turkey

Email: kubrasayki@outlook.com

Orcid Number: 0000-0001-8730-4741

Cite: Saraç, H , Saykı, K . (2020). Kayseri Sancağı Merkez Hapishanesi Dâhilinde Bulunan Dîvân-ı Harp Hapishanesi . Journal of Universal History Studies , 3 (Prof. Dr. Mustafa Keskin Special Issue) , 162-172 . DOI: 10.38000/juhis.792581

¹ This article is analyzed by two reviewers and it is screened for the resemblance rate by the editor. (Bu makale iki hakem tarafından incelenmiş ve editör tarafından benzerlik oranı taramasından geçirilmiştir)

* In this article, the principles of scientific research and publication ethics were followed/ Bu makalede bilimsel araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyulmuştur.

Öz

20. yüzyıl başlarında Kayseri Sancağı Merkez Hapishanesi, kadın tevkifhanesi, erkek tevkifhanesi ve dîvân-ı harp hapishanesi olmak üzere üç kısımdan ibaretti. İlk iki hapishanede çeşitli suçlardan tutuklu ve hükümlüler bulunurken konumuzu da teşkil eden dîvân-ı harp hapishanesi ise Kayseri Dîvân-ı Harb-i Örfî Mahkemesinde yargılanan siyasi suçluların tutulduğu yerlerdi. Bu hapishanede mahpus bulunanlar genellikle Osmanlı Devleti'nin Ermeni kökenli vatandaşlarıydı. Bunlar, özellikle Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasının ardından yabancı devletlerin etkisinde kalarak ve bu devletlerin temelsiz vaatlerine aldanarak Osmanlı Devleti'nin pek çok yerinde oldu gibi Kayseri'de de toplumsal düzeni bozucu eylemlere kalkışmışlardır. Fakat devletin aldığı sıkı tedbirler sayesinde eylemlerini gerçekleştiremeden yakalanıp Kayseri Dîvân-ı Harb-i Örfî Mahkemesinde yargılanıp suçlu bulunanlar Kayseri Dîvân-ı Harp Hapishanesine atılmışlardır.

Çalışmamızda, Kayseri Merkez Hapishanesi'nin bir bölümünü teşkil eden Kayseri Dîvân-ı Harp Hapishanesinin fiziki yapısı, burada tutuklu bulunan şahısların kimler olduğu, yaşları, suçları ve nakillerine yer verilerek bahsedilen konu başlıkları açıklanmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kayseri Sancağı, Dîvân-ı Harp Hapishanesi, Ermeni Mahkûmlar.

Abstract

At the beginning of the 20th century, the central prison of Kayseri sanjak consisted of three parts: a women's detention center, a men's detention center, and a dîvân-ı harp prison. While there were prisoners and convicts for various crimes in the first two prisons, the dîvân-ı harp prison, which also constitutes our subject, was the places where political criminals were kept on trial at the Kayseri Dîvân-ı Harb-i Örfî Ordinary Court. Those in this prison were generally citizens of Armenian origin of the Ottoman Empire. Especially after the start of World War I, they were deceived by foreign countries and unsubstantiated propaganda and attempted to disrupt the social order in Kayseri as in many parts of the Ottoman Empire. However, thanks to the strict precautions taken by the government, those who were caught before they could carry out their actions and tried in the Kayseri Dîvân-ı Harb-i Örfî Ordinary Court and who were found guilty were thrown into the Kayseri Dîvân-ı Harp Prison.

In our study, the physical structure of Kayseri Dîvân-ı Harp Prison, which constitutes a part of the central prison of Kayseri, who are the persons detained here, their ages, crimes and transfers, will be tried to explain the mentioned topics.

Keywords: Kayseri Sanjak, Dîvân-ı Harp Prison, Armenian Prisoners.

Giriş

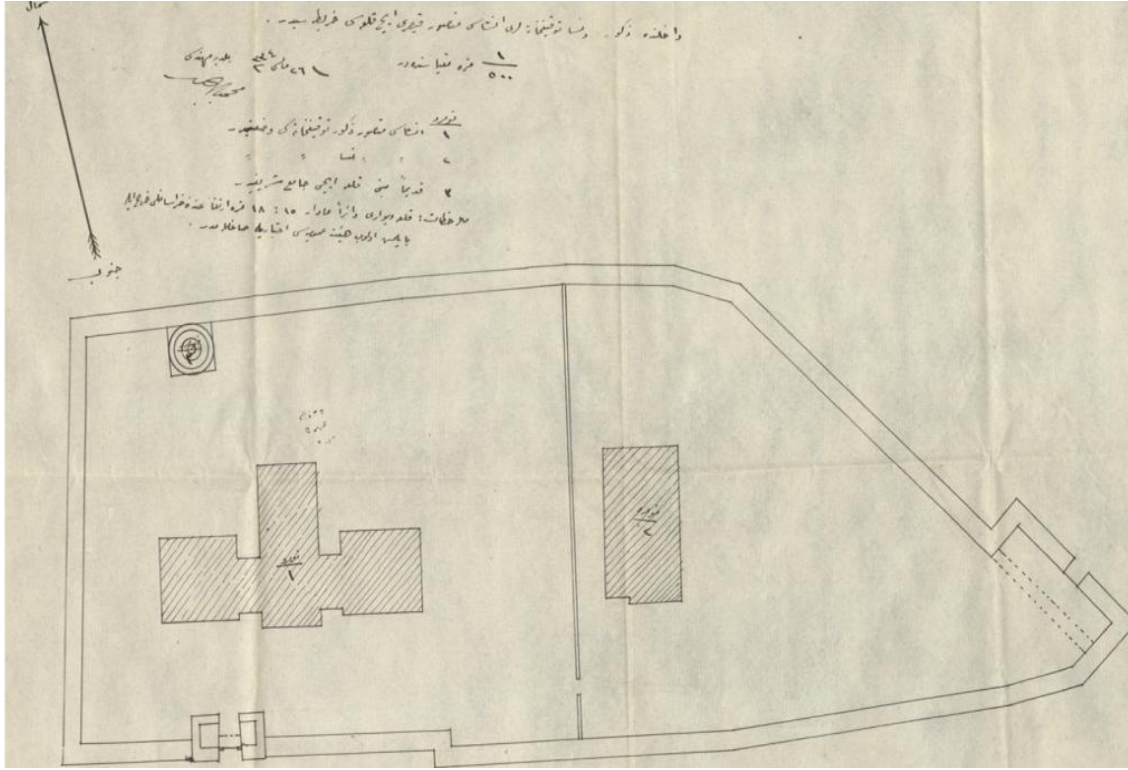
Osmanlı Devleti'nde Tanzimat Fermanı'yla beraber yeni bir döneme geçilmiştir. İdari, adli, ekonomik ve kültürel gibi pek çok alanda yeni düzenlemeler başlatılmış, bu düzenlemelerin bir parçasını da bu süreçte çıkarılan ceza kanunları teşkil etmiştir. Bu kapsamda Dîvân-ı Harp Hapishanelerinde bulunan tutuklu ve hükümlülerin yargılandıkları yerler olan Dîvân-ı Harb-i Örfî Mahkemeleri hakkında ilk bilgiler 1837 yılında çıkartılan ceza kanunnamesinde geçmiş ve bu mahkeme sıkıyönetim vazifesini görmüştür. 1877 yılında çıkarılan İdâre-i Örfiyye Karamâmesi ile de Osmanlı Devleti'nde olağanüstü hallerde karşılaşılabilecek durumlarda yapılması gerekenlere yönelik genel çerçeveyi ortaya koymuştur. 20. yüzyıl başlarından itibaren örneğin Balkan Harbi, Birinci Dünya Savaşı dönemlerinde sıkıyönetim mahkemeleri kurulmuştur. Devletin nizamını bozacak eylemlerde bulunan memurlar ve vatandaşlar sıkıyönetim mahkemeleri olarak bilinen Dîvân-ı Harp Mahkemelerinde yargılanmışlardır (Türkmen, 2006, s. 337-338).

Osmanlı Devleti, kontrol ettiği coğrafi alanın oldukça geniş olması nedeniyle Arap, Rum, Ermeni ve Bulgar vb. gibi çok farklı etnik unsurlara sahip kişilerin bir arada yaşadığı bir devlettir. Bütün bu milletler tarihi devirlerde içerisinde bir arada huzur ortamında yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Örneğin Ermeniler Millet-i Sadıka olarak adlandırılmış ve Osmanlı Devleti'ne bağlılıklarıyla bilinmiştir. Ancak devletin içte ve dışta karşılaştığı çeşitli sıkıntılar nedeniyle zamanla bu barış ve huzur ortamı bozulmuş çeşitli isyan ve ayaklanmalar baş göstermeye başlamıştır. Bu isyanlardan biri de 1915 yılında yaşanmıştır. Belirtilen yılda isyanlara sebebiyet veren Ermeni kökenli Osmanlı vatandaşları olmuştur. Bunlar, Osmanlı Devleti'nin aldığı tedbirler sonucunda zorunlu göçe tabi tutulmuşlardır (Yolyapan, 2000, s. 145-146). Bir kısmı da işledikleri suçların türüne göre Dîvân-ı Harp Mahkemelerinde yargılanmışlardır. 1918 yılından itibaren bu mahkemelerde genellikle ihtilal tertipleyip karışıklık çıkarmak isteyenlerin yargılandığı bir yer olmuştur (Ata, 2004, s. 521-523). Ermenilerin bahsedilen hadiseleri gerçekleştirdikleri yerlerden biri de Kayseri'dir.

Kayseri Sancağı Merkez Hapishanesi

Osmanlı hukuk sisteminde suçlulara çeşitli cezalar verilirken caydırıcılık esası gözetilmiş, cezanın ıslah ediciliği ile pişmanlık duygusu yaratılarak suçluda bir davranış değişikliği oluşturulması amaçlanmıştır. Bu sebeple de suç türlerine göre cezalar verilerek hapis cezası ile mahkûmlar hapis edilmek suretiyle ıslah edilmeye ve topluma kazandırılmaya çalışılmıştır (Sunay, 2018, s. 44). Suçun infaz edildiği yerler olarak bilinen hapishaneler, Osmanlı Devleti'nin farklı idari merkezlerinde olduğu gibi Kayseri Sancağı'nda da varlığını göstermiştir. Bu kapsamda Kayseri Sancağı'nda ilgili mahkemelerde yargılanan suçlular suçları tespit edilmesi durumunda Kayseri Kalesi içinde bulunan hapishanelerde hapis edilmişlerdir (İnbaşı, 1992, s. 36). Kayseri Kalesi'nde tutuklu bulunan mahkûmlar suç türlerine ve cinsiyetine göre bölümlere ayrılmışlardır. Bu bölümlerden ilk ikisi kadın ve erkek mahkûmlara aittir. Üçüncü bölümde ise siyasi suçları sebebiyle dîvân-ı harp hapishanesinde tutuklu ve hükümlü sıfatıyla bulunan mahkûmlara ayrılmıştır. Her ne kadar aşağıda paylaşılan krokide sadece Kayseri Kalesi'nin içinde yer alan kadın ve erkek hapishaneleri belirtilip dîvân-ı harp hapishanesinin mevcudiyeti belirtilmemiş ise de diğer arşiv kayıtlar incelendiğinde burada kadın ve erkek hapishanelerinden başka ayrıca bir de dîvân-ı harp hapishanesinin bulunduğu 1915 yılında yapılan bir tamir ve tadilat işleminden ve 1918 yılına ait başka bir arşiv belgesinden anlaşılmaktadır (BOA. DH. MB. HPS. 115/23-1). Ayrıca Bkz. (BOA. DH. MB. HPS. M. 33/117-2-1). Bk. Kroki-1.

Kroki-1: Kayseri Merkez Hapishanesinde Erkek ve Kadın Mahkûmlara Ait Bölümler.

Kaynak: BOA. DH. MB. HPS. M. 33/117-2-1.

Kayseri Sancağı Dâhilinde Bulunan Dîvân-ı Harp Hapishanesi

Divân-ı harp, kelime anlamı olarak askeri mahkeme anlamına gelmektedir. Dîvân-ı harp mahkemeleri H. 21 Şevval 1286/M. 24 Ocak 1870 tarihli eski askeri ceza kanununa göre beş askeri üyeden oluşmaktaydı (Develioğlu, 2010, s. 214). Ayrıca Dîvân-ı harp, olağanüstü zamanlarda özellikle savaş, sıkıyönetim ve ihtilal gibi durumlarda kanun dışı hareketlerde bulunan şahısların yargılamalarının yapıldığı yüksek mahkemeye verilen isimi karşılamıştır (Türkmen, 2006, s. 340). Kayseri Kalesi içerisinde bulunan Kayseri Merkez Hapishanesi'nin bir bölümünde böyle bir hapishanenin bulunduğunu gösteren ilk kayıt 1915 tarihlidir. 1915 yılına ait bu arşiv kaydında Dîvân-ı Harp Mahkemesi tarafından yargılanan ve Dîvân-ı Harp Hapishanesinde tutuklu bulunan Ermeni uyruklu Osmanlı vatandaşlarının kimler olduğuna dair bilgileri ihtiva etmiştir (BOA. DH. ŞFR. 471/96-1).

Osmanlı Devleti'nin pek çok idari birimlerinde olduğu gibi Kayseri'de de Dîvân-ı Harp Mahkemeleri kurulmuş ve suçlu bulunanlar için yine aynı bölgede Dîvân-ı Harp Hapishaneleri teşekkül ettirilmiştir. Kayseri Dîvân-ı Harp Hapishanesinde hem adli hem de siyasi suçlardan yargılanan mahkûmlar bulunmuştur. Siyasi suçlardan yargılananların büyük bir bölümünü oluşturan kesim, Osmanlı ülkesi içinde kendilerine bir devlet kurmak isteyen ihtilâl yanlısı Ermeni kökenli Osmanlı vatandaşları olmuştur. Bunlar vatana ihanet suçundan yargılanmışlar ve suçlarının ağırlığına göre kürek, kalebent ve idam gibi çeşitli cezalara çarptırılmışlardır. Ermeni uyruklu mahkûmlar Kayseri Dîvân-ı Harp Hapishanesi teşekkül ettirilmeden önce de 1897 yılından itibaren Kayseri Kalesi içinde bulunan Kayseri Merkez Erkek Hapishanesi'nde tutuldukları görülmektedir. Bu yıllarda Ermeni olayları ile gündeme gelen fakat yargılamalar neticesinde suçsuz bulunan bazı Ermenilerin hapishaneden tahliye edildiği anlaşılmıştır. Bununla birlikte devlet, tahliye edilen mahkûmların tekrar benzer hadiselerin içine karışıp karışmadıklarını rahatlıkla tespit

edebilmek için bazı önlemlere başvurmuştur. Bu önlemlerden biri de tahliye edilen şüphelilerin fotoğraflarının çekilmesi, çoğaltılması ve tüm birimlere Dâhiliye Nezaretince ulaştırılmasıdır (BOA. DH. TMİK. M. 27/57-1).

1. Dünya Savaşı yıllarına denk gelen 1915 yılında Kayseri ve dolaylarında ihtilal yanlısı Ermenilerin sayıca arttığı görülmüştür. Bu gerekçelerle Dahiliye Nezareti mutasarrıflık ve adli birimlere gönderdiği tebligatla Kayseri Dîvân-ı Harp Mahkemesinde ihtilâl suçuyla yargılanan şahısların isimlerinin ve mahkûmiyetlerine sebep olan cezalarının derecesinin kayıt altına alınmasını bildirmiştir (BOA. DH. ŞFR. 53/43-1). Bu talep doğrultusunda Mutasarrıf Ahmet Mithat Bey hapisane içerisinde inceleme başlatmıştır. Yapılan tahkikat neticesinde Dîvân-ı Harp Mahkemesince suçu sabit görülüp idam cezasına çarptırılan Ermeni kökenli isyancı 17 şahıs idam cezasına çarptırılmıştır. Bu 17 şahıs şunlardır: Kayseri mebusu Mirasyan Karait, Hikamyacı Hacı Karait, İşiyacı Kefuru, Zerilyan, Agop, Camcıyan Hacı Karait, Kopumcıyan, Hacı Karinin, Danyal, Zamyakçıyan, Ovadis, Tuşhurlu Oğlu Kuyumcu Ohannes, Runcun; Mercan Hacı Artin, Bakracı Oğlu Karait, Surcu Oğlu Yakup ve Mardin Oğlu Agop'tur (BOA. DH. ŞFR. 471/96-1).

Ermeni isyancılarından olup kalebentlik cezasına çarptırılanlar ise Ohan Oğlu Mihran, İshakçıyan Ohannes, Mesam Minas Vesiyacı, Mertos Livan Monosyan ve Elmacı Oğlu Sitran'dır. Nuruzhayan Karait, Karait, Kitapçı Falos Karait, Semurluyan Agop, Zirliyan Agop on beşer sene kürek cezası almışlardır (BOA. DH. ŞFR. 471/96-1).

Zamzakçıyan Karait, Minas Oğlu Cinas, Bedros, Sarraf Mardiros Losaran, Fırıncı Oğlu Artin, Uski Uskiyak, Aram İstanbulyan, Matpas Oğlu Hacı Karait, Hifaf, Hacı Kerkur ve Oğlu Serkes on beşer yıl, Halaçıyan, Keşan, Yeruacı, Sersiyacı, Şifacı Mihran Agop ve Maşacı Merat Oğlu Binun onar sene kalebent cezasına mahkûm edilmişlerdir (BOA. DH. ŞFR. 471/96-1).

Buhkiyan Artin, Pemriçyan Artin, Çaput Oğlu Ohan ve Balcı Oğlu Hacı üçer sene kalebent cezasına Oğlu Hacı Agop, Ahanyacı, Dikran, Timurcu Haçın ve Dülger Elmacıoğlu Krait'in ikişer sene hapis ve ellişer lira para cezasına mahkûm edildiği anlaşılmıştır (BOA. DH. ŞFR. 471/96-1). Yapılan incelemeler neticesinde sadece Ermeni kökenli isyancılarından Zarof Efendi'nin müebbet hapis cezası suçu kürek cezasına dönüştürülmüştür. Bu şahsın hangi kürek mahalline gönderileceği hususu ise sonraya bırakılmıştır (BOA. DH. ŞFR. 53/285-1); (BOA. DH. ŞFR. 486/95-1).

İhtilal suçuyla yargılanan Ermeniler dışında silah ve adam kaçakçılığı suçlamasıyla yargılanan bazı Ermeni uyruklu vatandaşlar da Kayseri Dîvân-ı Harp Mahkemesinde yargılanmışlardır. Bu doğrultuda 1916 yılında muhtemelen mahkûmun Kayserili olması nedeniyle ya da bir başka gerekçelerden dolayı Kayseri Hapishanesi'ne Edirne Hapishanesi'nden bir mahkûm nakledilmiştir. Bu mahkûmun adı İpekçıyan'dır. Kayseri'deki Dîvân-ı Harp Mahkemesi'nde isyan tertip etme, silah ve adam kaçakçılığı suçlamasıyla yargılanmıştır. Yargılama sürecinde İpekçıyan'ın başka bir lakabı olup olmadığı hususu da gündeme getirilmiştir. Yargılama neticesinde bu şahsın Hayık Arkalyan takma adıyla anıldığı bilgisine ulaşılmıştır (BOA. DH. ŞFR. 53/238). Ayrıca Bkz. BOA. DH. ŞFR. 54/79.

1917 yılının mart ayında Kayseri sancağında bulunan 18 yaşından küçük 8 mahkûmun Kayseri Dîvân-ı Harp Mahkemesinde yargılanıp Kayseri Divan-ı Harp Mahkemesinde tutuklu buldukları anlaşılmıştır. Bu mahkûmların cezalarının süresi, haps edildikleri tarihleri ve hapishanede kaldıkları süreleri gösteren kayıtlar aşağıdaki tabloda gösterildiği şekildedir. (BOA. DH. MB. HPS. 116/43-3-1). Bkz. Tablo-1.

Tablo-1: Kayseri Sancağı Dîvân-ı Harp Hapishanesinde 18 Yaşından Küçük Mahkûmlara Ait Cetvel.

DÎVÂN-I HARP MAHKÛMİYETİ										
Kalan Müddet		Hapis Kaldığı Süre		Yıl	Mahkûm Edildiği Tarih	Mahkûmiyet Süresi		İsmi	Kazası	Karyesi
Yıl	Ay	Yıl	Ay			Yıl	Ay			
1	3	1	3	15	16 Aralık 1915	2	6	Saraf Oğlu Cani Namı Cedidi Müddet	Eğlence Köyü	Boğazlıyan
1	3	1	3	19	27 Aralık 1915	2	6	Manik Oğlu Dede Cedidi Musa	Karakuyu	Boğazlıyan
1	3	1	3	15	27 Aralık 1915	2	6	Davut Oğlu Manik Cedidi Osman	Karakuyu	Boğazlıyan
6	3	1	3	17	27 Aralık 1915	7	6	Keşiş Oğlu Duran Cedidi Hürşit	Karakuyu	Boğazlıyan
5	10	1	2	17	5 Ocak 1916	7		Hacı Ahmet Oğlu	Hacılar	Kayseri
3	1	1	1	17	15 Nisan 1915	5		Tomarzalı Oğlu Aram Namı Cedidi	Everek	Develi
5	2	1	0	17	31 Mayıs 1915	7		Sarı Oğlan Oğlu Karait Cedidi Celal	Köşeler	Develi
5	11	1	7	16	6 Eylül 1915	7	6	Ördek Oğlu Serkes Cedidi	***	Sivas

Kaynak: BOA. DH. MB. HPS. 116/44-2.

1917 Aralık ayına ait bir belgeden anlaşıldığı üzere Dîvân-ı Harp Mahkemesinde yargılanan mahkûmların Dîvân-ı Harp Hapishanesinden başka örneğin Kayseri Sancağı Merkez Hapishanesi'nde de hapis edilebilmişlerdir. Bu mahkûmları farklı kılan yönleri Müslüman olmalarıdır. Buna göre Dîvân-ı Harp Mahkemesinde yargılanıp Kayseri Sancağı Merkez Hapishanesi'nde tutuklu olarak yargılanan 8 erkek mahkûm bulunmaktadır. Hapishanede cünha² suçundan cezalandırılan erkek mahkûm sayısı 12'dir. Cinayet suçuyla cezalandırılan 8 kadın mahkûm bulunurken cinayet suçu ile cezalandırılan erkek mahkûm sayısı ise 109'dur. Hapishanede toplamda 8'i kadın olmak üzere toplam 120 erkek hükümlü ve tutuklu bulunmaktadır. Bkz. Tablo-2.

² Cünha: Ufak suçlar ve kabahatten küçük suçlar için kullanılan bir terimi ifade etmektedir. Bkz. Develioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik*, s. 166.

Tablo-2: 1917 Yılına Ait Kayseri Sancağı Merkez Hapishanesi Yoklama Cetveli³.

Açıklama	Tutuklu		Kabahatten ⁴		Cünhadan		Cinayetten		Tutuklu ve Hükümlü Toplam	
	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
Kayseri Merkez Hapishanesi'nde Bulunan ve Harp Dîvânında Yargılanan Mahkûmlar	0	8	0	0		12	8	109	8	120

Kaynak: BOA. DH. MB. HPS. M. 32/16-11-1.

Dîvân-ı Harp Hapishanesinin Tamir ve Tadilatı

Kayseri Dîvân-ı Harp Hapishanesi daha önce de belirtildiği üzere siyasi suçluların alıkonulduğu ve kısa bir dönem kullanıldığı anlaşılan eski bir hükümet konağıydı. Burası, Kayseri Kalesi'nin içine taşınmadan önce 1915 yılında harabe bir hale döndüğü, yağmur ve kar sularıyla çürümeye yüz tuttuğu, ivedilikle tamir ve tadilatların gerçekleştirilmesi gerektiği yukarıda belirtilen yılda kurumlar arası yapılan yazışmalardan anlaşılmıştır. Bu doğrultuda Mutasarrıflık ve Dâhiliye Nezareti birimlerince yapılan yazışmalar neticesinde buraya 850 kuruş ödeme yapılması kararlaştırılmıştır. Belirlenen bu meblağ 1916 yılında hapishanede kullanılmak üzere mutasarrıflık birimlerine gönderilmiştir (BOA. DH. MB. HPS. 115/23-1); (BOA. DH. MB. HPS. 115/23-2). Bkz. Tablo-3.

Tablo-3: Bir Dönem Geçici Olarak Kayseri Dîvân-ı Harp Hapishanesi Olarak Kullanılan Binanın Tamir ve Tadilat Giderleri.

Tamirat	Ebadı			Dört Köşeli	Kuruş	Toplam Kuruş
	Uzunluk	Genişlik	Yükseklik			
Kiremitsiz Olan Merdiven Altı Üzeriyle Kısmen Göçük Koğuş Üzerine Kiremit	5	6	0	30	16	480
Ayrıca Tamir Edilmesi Gereken Yerlerin De Tamirinin Yapılması İçin	0	0	0	40	8	320
Toplam						800 +50 850 kuruş

Kaynak: BOA. DH. MB. HPS. 115/23-2.

³ BOA. DH. MB. HPS. M. 32/16-11-1.

⁴ Kabahat: Çirkin fiil, yakışıksız muamele ve hafif türde cezalar için kullanılan bir terimdir. Bkz. Şemsettin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, Çağrı Yayınları, İstanbul, s. 1047.

Dîvân-ı Harp Hapishanesinde Tutuklu ve Hükümlülerin Nakil ve Tahliyeleri

Hapishaneden hapishaneye nakiller bazen hapishane içerisinde huzuru bozan mahkûmların başka bir memlekete sürülmesiyle bazen de mahkûm ailelerinin talepleri ve özel durumları neticesinde gerçekleştirilmiştir. Siyasi suçlardan yargılananların nakilleri adli suçlardan yargılananlarınkı kadar kolay olmamıştır. Kayseri Dîvân-ı Harp Hapishanesinde bulunan ve buradan nakledilen mahkûmlara ait ilk kayıt 1915 tarihlidir. Bu kayda göre 1915 yılının Ekim ayında Erzurum Dîvân-ı Harp Mahkemesi tarafından yargılanan ve Erzurum Dîvân-ı Harp Hapishanesinde tutuklu bulunan ve iki sene hapis cezası alan Beyazıt Jandarma Taburu'nun Beyazıt bölüğünde görevli olan Edimli Mehmet İzzet Efendi'dir. Mehmet Efendi Erzurum'da kesinleşmiş cezasını çekerken onun hemşerisi olan Kamil Efendi, mahkûmun Kayseri Hapishanesi'ne nakledilmesi için yetkili birimlere müracaatta bulunmuştur. Yetkili birimlerin talebi uygun karşılamaları üzerine adı geçen mahkûm ilk önce Sivas Hapishanesi'ne sevk edilmiş daha sonra da mahkûmun Kayseri Hapishanesi'ne nakledilmesi uygun bulunmuştur. Edimli İzzet Efendi kalan cezasını tamamlamak üzere 1916 yılının şubat ayından itibaren Kayseri Hapishanesi'ne gönderilmiştir (BOA. DH. MB. HPS. 106/6-1); (BOA. DH. MB. HPS. 106/6-2).

Yine 1915 yılında Kayseri Dîvân-ı Harp Mahkemesince yargılanıp suçlu bulunan Ermeni ihtilalcilerden müebbed hapis, geçici kalebentlik ve kürek cezasıyla mahkum edilen yirmi beş şahsın Diyarbakır'a sevk edilmeleri gündeme gelmiştir. Bu yirmi beş şahıs önce Sivas tarafına daha sonra da Diyarbakır'a sevk edilmek üzere Kayseri Hapishanesi'nden nakilleri onaylanmıştır. Kayseri Mutasarrıflığı tarafından yazılan olumlu raporların ardından bu nakil işlemi eylül ayında gerçekleştirilmiştir (BOA. DH. ŞFR. 54/111-1); (BOA. DH. ŞFR. 54/200-1); (BOA. DH. ŞFR. 477/91-1); BOA. DH. ŞFR. 54/97).

1918 yılında yine yukarıda bahsi geçen hapishaneden diğer hapishanelere nakiller gerçekleştirilmiştir. Aynı yılın ağustos ayında on sekiz kalebent mahkûmunun önce Çorum ve Kırşehir gibi kalebent mahallerine gönderilmek istendiği ancak bu hapishanelerden olumlu bir yanıt alınmadığı için daha sonra aralık ayında Diyarbakır ve Sinop hapishanelerine nakledildikleri anlaşılmıştır. Nakledilen bu mahkûmların isimleri, mahkûmiyet süreleri, tutuklandıkları tarih ve mahkeme tarihleri kayıt altına alınmıştır. Mahkûmların aralarında siyasi suçlardan yargılanan Ermeni mahkûmların da yer aldığı olmuştur. Sevk edilen toplam 18 mahkûmun içinde sadece bir tanesi adli vakalara karışmışken diğer on yedi mahkûm ise siyasi suçlara bulaşmıştır (BOA. DH. ŞFR. 94/46); (BOA. DH. MB. HPS. 97/20-1-1); (BOA. DH. MB. HPS. 97/20-2); (BOA. DH. MB. HPS. 97/20-3); (BOA. DH. MB. HPS. 97/20-4). Bkz. Tablo-4.

Tablo-4: Kayseri Sancağı Dîvân-ı Harp Hapishanesi'nden Sinop ve Diyarbakır Kale Hapishanelerine Nakil Edilen Mahkûmlara Ait Kayıt Cetveli.

Sıra No	Tevkif Edilme Tarihi	Mahkûmiyet Süresi	Mahallesi	Makuminin Ali-i Hazreti Padişahiye Efrad Ettiği Tarih	No	İsmi ve Lakabı
1	R. 9 Mayıs 1331 M. 22 Mayıs 1915	5 sene	Çomaklı	R. 24 Eylül 1332 M. 7 Ekim 1916	756	Omarat Oğlu Nişan
2	R. 9 Mayıs 1331 M. 22 Mayıs 1915	9 sene	“	R. 3 Teşrinievvel 1332 M. 16 Ekim 1916	24	Hatun Oğlu Mikail
3	R. 9 Mayıs 1331 M. 22 Mayıs 1915	“	“	R. 3 Teşrinievvel 1332 M. 16 Ekim 1916	24	Şencili Oğlu Hiparsum

4	R. 9 Mayıs 1331 M. 22 Mayıs 1915	“	“	R. 3 Teşrinievvel 1332 M. 16 Ekim 1916	24	Tenecir Oğlu Tanil
5	R. 9 Mayıs 1331 M. 22 Mayıs 1915	3 sene	“	R. 22 Eylül 1332 M. 5 Ekim 1916	25	Elbiz Oğlu Manuk
6	R. 18 Mayıs 1331 M. 31 Mayıs 1915	7 sene	Everek	R. 22 Eylül 1332 M. 5 Ekim 1916	25	San Oğlak Oğlu Karait
7	R. 16 Mayıs 1331 M. 29 Mayıs 1915	12 sene	Everek	R. 3 Teşrinievvel 1332 M. 16 Ekim 1916	24	İzaros Oğlu Karait
8	R. 16 Mayıs 1331 M. 29 Mayıs 1915	9 sene	“	R. 3 Teşrinievvel 1332 M. 16 Ekim 1916	24	Menak Oğlu Nişan
9	R. 16 Mayıs 1331 M. 29 Mayıs 1915	7 sene	“	R. 22 Eylül 1332 M. 5 Ekim 1916	25	Üç Fırdaş Oğlu Mihran
10	R. 25 Mayıs 1331 M.7 Haziran 1915	3 Sene	Everek	R. 22 Eylül 1332 M. 5 Ekim 1916	25	Hacı Avak
11	R.10 Haziran 1331 M.23 Haziran 1915	12 sene	Everek	R. 22 Eylül 1332 M. 5 Ekim 1916	25	Kalfâ Oğlu Zirun
12	R. 10 Mayıs 1331 M. 23 Mayıs 1915	4 sene	Everek	R. 22 Eylül 1332 M. 5 Ekim 1916	25	Gözübüyük Oğlu Toros
13	R. 10 Mayıs 1331 M. 23 Mayıs 1915	8 sene		R. 22 Eylül 1332 M. 5 Ekim 1916	25	Oluk Oğlu Karait
14	R. 19 Mayıs 1331 M. 1 Haziran 1915	5 sene	İncesu	R. 4 Teşrinievvel 1332 M. 17 Ekim 1916	43	Vartan Oğlu
15	R. 14 Mayıs 1331 M. 27 Mayıs 1915	15 sene	Everek	R. 22 Eylül 1332 M. 5 Ekim 1915	25	Vali Serkes Oğlu Zeytun Namı Cedidi Kasım
16	R. 14 Şubat 1330 M. 27 Şubat 1915	15 sene	Everek	R. 22 Eylül 1332 M. 5 Ekim 1916	25	Kaleci Oğlu Zevcesi
17	R. 9 Mayıs 1331 M. 22 Mayıs 1915	3 sene	Everek	R. 22 Eylül 1332 M. 5 Ekim 1916	25	Nişan
18	R. 23 Mayıs 1331 M. 5 Haziran 1915	13 sene		R. 1 Teşrinievvel 1332 M. 14 Ekim 1916	4	Papaz Oğlu Mikail

Sonuç

Kayseri Sancağı Merkez Hapishanesi içerisinde yer alan Kayseri Dîvân-I Harp Hapishanesi, Kayseri Dîvân-I Harp Mahkemesi'nde yargılanan ve genellikle siyasi suçluların tutulduğu bir bölümdür. Bu bölümde genel itibarıyla Osmanlı ülkesinde ayrı bir devlet kurmanın hayaline kapılıp isyana teşebbüs eden Ermeni kökenli Osmanlı vatandaşları yargılanmıştır. 1915-1918 yılları arasında bu hapishanede farklı yaşlardaki kişiler suçlarını çekmişlerdir. Bunların, gerek duyulduğunda başka muhitlerdeki hapishanelere veya diğer bölgelerden Kayseri Hapishanesi'ne nakilleri gerçekleştirilmiştir. Nakilleri gerçekleştirilen tüm mahkûmların mahkûmiyet bilgileri bu süreçte ilgili defterlere mahkûmların isimleri, mahkûmiyet süreleri ve suç türleri kaydedilmiştir. Adı geçen hapishane de diğer idari birimlerindeki hapishaneler gibi bazı tamir ve tadilatlar geçirmiştir. Tamir ve tadilatlar için gerekli olan kaynak Dâhiliye Nezareti'nce karşılanmıştır.

Kaynakça

- [1] Dâhiliye Nezareti Hapishaneler Müdüriyeti Müteferrik (DH. MB. HPS. M.): 32/16-11-1. ve 33/117-2-1.
- [2] Dâhiliye Nezareti Şifre Kalemî (DH. ŞFR.): 53/43-1, 471/96-1, 53/238, 54/79, 54/111-1, 54/200-1, 477/91-1, 54/97, 96/46, 482/19-1. 486/95-1. ve 53/285-1
- [3] Dâhiliye Nezareti Hapishaneler Müdüriyeti (DH. MB. HPS.): 116/44-2, 115/23-1, 115/23-2, 156/92-1, 156/92-1. 2, 106/6-1, 106/6-2, 106/6-3, 106/6-4, 106/6-5, 106/6-6, 97/20-1-1, 97/20-2, 97/20-3, 97/20-4. ve 116/43-3-1.
- [4] Dâhiliye Nezareti Siyasi Kısım (DH. SYS.): 51/1-15/7, 51/1-15/9. ve 51/1-15/8,
- [5] Dâhiliye Nezareti Muamelat (DH. TMIK. M.): 27/57-1.
- [6] Ata, F. (2004). Dîvân-ı Harb-i Örfî Mahkemelerinde Askerî Yargının Gelişimi. Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, 521-544.
- [7] Develioğlu, F. (2010). Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat. Ankara: Akaydın Yayınevi.
- [8] İnbaşı, M. (1992). 16. YY. Başlarında Kayseri . Kayseri: Kayseri İl Müfütülüğü Yayınları.
- [9] Sunay, S. (2018). Son Dönem Osmanlı Taşra Hapishanelerine Bir Önek: Bolvadin Hapishanesi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 44-66.
- [10] Türkmen, Z. (2006). Dîvân-ı Harp. İslam Ansiklopedisi, 337-340.
- [11] Yolyapan, A. (2000). Osmanlı Devleti'nde Askerî Yargının Gelişimi. Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi, 145-168.